

Beantwoording van de vragen gesteld tijdens het webinar 'Dierwaardige veehouderij' op 8 februari 2022

Onderstaande vragen zijn beantwoord door de RDA, tenzij expliciet staat vermeld dat het een antwoord van LNV, POV of Dierenbescherming is.

Nr	Vraag	Antwoord
1	Leiden uw voorstellen niet tot extra regeldruk op de veehouderij? En de regeltjes-gekke in de veehouderij is al zeer frustrerend!	De RDA begrijpt deze zorg en dit is precies de reden dat we hebben gezegd dat we niet meer regels gaan formuleren waaraan de systemen moeten voldoen, maar starten vanuit het uitgangspunt dat het systeem zich moet aanpassen aan het dier oftewel dat het systeem voldoet aan de zes geformuleerde principes. Deze principes geven richting, zijn leidend.
2	Welzijn van de Nederlandse dieren in een hoog vaandel: hoe doen we dat met import en hoe is de controle hier van? Geen batterij-eieren en wat voor eieren worden er nu ingevoerd?	Het is van belang pro-actief te handelen in een Europese context: Immers, ook de Europese markt is in ontwikkeling waarbij duurzaamheid en positief welzijn steeds belangrijker worden.
3	Wat is de basis om te bepalen wat goed is voor een dierwaardige dierhouderij? Wetenschap of wat de maatschappij belangrijk vindt?	Als RDA hebben we al eerder op basis van onderzoek geconstateerd dat ons beeld hoe we als samenleving tegen dieren aankijken verschuift en dat positief welzijn steeds belangrijker wordt gevonden als het gaat om het houden van dieren. Voor de zienswijze Dierwaardige veehouderij hebben we er voor gekozen om te starten bij wat er wetenschappelijk al bekend is over positief welzijn van dieren en waaraan veehouderijsystemen moeten voldoen om dierwaardig te zijn: de 6 principes. Daar is al veel wetenschappelijke kennis over beschikbaar. Vervolgens zijn wij in het tweede deel van de zienswijze ingegaan op wat het vraagt om dierwaardige veehouderij te realiseren in een maatschappelijk-economische context.
4	Natuurlijk gedrag: Hoe moeten we in dit licht kijken naar KI en ET. Pijlers onder de veeverbetering.	Ja, seksueel gedrag is een lastige. In het huidige systeem zijn gemengde groepen en natuurlijke dekking zeker niet altijd mogelijk en wellicht ook niet wenselijk i.v.m. mogelijke nadelige effecten op bijvoorbeeld fitness en/of gezondheid. Dit behoeft verder onderzoek.
5	Het economische aspect ontbreekt. Onze NL concurrentie-positie wordt negatief beïnvloed. Waar blijft het verdienmodel van de veehouder???? De commissie lijdt aan tunnelvisie.	In het tweede deel van de zienswijze is nadrukkelijk ingegaan op de maatschappelijk-economische context en is het verdienmodel van de veehouder expliciet als uitgangspunt gehanteerd en is het belang van pro-actief handelen in een Europese context benadrukt: Immers, ook de Europese markt is in ontwikkeling waarbij duurzaamheid en positief welzijn steeds belangrijker worden.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
6	Waarom wordt er in de publiekvideo alleen maar voorbeelden van landbouwhuisdieren getoond? Zijn andere diersoorten niet of minder belangrijk?	De adviesvraag van de minister van LNV was gericht op landbouwhuisdieren. Daarom gaan zowel de zienswijze als het webinar en de video daarover. De 6 principes voor dierwaardige veehouderij gelden wel voor alle dieren. Daaraan wordt bij de RDA nu in andere trajecten aandacht besteed.
7	Gehouden dieren eindigen in het slachthuis. In hoeverre is de beleving van het dier in het slachthuis meegenomen?	De beleving van het dier in een slachthuis is niet specifiek in deze zienswijze behandeld. Daar wordt wel aandacht aan besteed in een nog te verschijnen RDA-advies over het doden van dieren.
8	Hoe weet je het nu of een dier iets als positief ervaart?	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.
9	Hoe bepaal je wat essentieel gedrag is? Of essentiële eigenschappen?	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.
10	Zijn niet alle normen voor dierenwelzijn in de veehouderij afkomstig van de EU? En heeft de lobby voor dierenwelzijn daar wel een kans tegenover de daar zeer goed vertegenwoordigde landbouwlobby?	Ja, de normen voor dierenwelzijn en de wetgeving zijn inderdaad afkomstig van de EU. Daar zie je momenteel dat zowel de dierenwelzijnslobby als de landbouwlobby een duidelijke stem hebben in het geheel. Wij zouden willen aanmoedigen dat beide lobby's met elkaar aan de slag gaan om stappen te zetten op gebied van dierenwelzijn (en dat proces is nu ook op gang aan het komen)
11	Uw opmerking over EU breed, betekent dat dan ook dat Ned niet voorop gaat lopen ivm kostprijs tov buitenland?	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.
12	Er wordt gesteld dat er 'grote zorgen zijn omtrent dierenwelzijn'. Ik herken dit totaal niet in mijn dagelijkse praktijk en ook niet in mijn dagelijkse realiteit als burger. Wellicht leef ik op Mars? Waar is deze stelling op gebaseerd.	We zien in de afgelopen jaren dat burgers en consumenten steeds kritischer worden als het gaat over de veehouderij en het dierenwelzijn in de veehouderij. Als RDA hebben we dat beeld ook gezien in ons onderzoek 'Staat van het Dier'
13	Moeten we niet uitgaan van dierwaardige houderij, niet alleen veehouderij want hoe zit dit met andere dieren zoals met vogels in kooien, aanpassing van katten en honden in bepaalde rassen?	De leidende principes voor dierwaardige veehouderij kunnen inderdaad ook gebruikt worden om te kijken naar andere dieren die door mensen worden gehouden, zoals huisdieren.
14	Er werd gesteld dat huisvesting voor dieren goedkoop moet zijn. Wordt dit niet 'opgelegd' door het marktmechanisme?	Er is gesteld dat sommige veehouderijssystemen al dierwaardig zijn, dat andere aanpassing vragen en dat sommige niet zijn aan te passen en volledige vernieuwing vragen. Er is niet gesteld dat houderijssystemen goedkoop moeten zijn; wel dat er realistische verdienmodellen ontwikkeld moeten worden waar kostprijs van houderijssystemen uiteraard onderdeel van is.
15	In een open markt binnen Europa, hoe bescherm je onze eigen verdienmodellen tegen import van producten van minder dierwaardige veehouderij	Interessant onderwerp dat ook op Europees niveau op de agenda staat: ook dat is in ontwikkeling.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
16	<p>Vraag 1: De genoemde principes geven richting maar inrichting dierenverblijven kost geld en vraagt mogelijk verduurzaming. Er zijn ook vraagtekens bij emissiearme vloeren in stallen niet altijd ongevaarlijk voor mens en dier. Niet iedereen kan zich deze veroorloven, terwijl de dieren op die bedrijven wel gezond zijn en goed verzorgd worden.</p> <p>Vraag 2: Is het in het belang van dieren om hen menselijke eigenschappen toe te dichten?</p>	<p>1. Dit is geen vraag. 2. Als RDA dichten we dieren geen menselijke eigenschappen toe. We stellen wel vast dat dieren voelende wezens zijn en dat zij een beleving hebben van hun eigen leefomstandigheden. Vanuit die vaststelling komen we tot de zes leidende principes. Deze manier van denken over dierenwelzijn wordt internationaal breed gedragen.</p>
17	<p>Het stikstofdossier blijft een farce en aanfluiting vergelijkbaar met of misschien nog groter van omvang dan de toeslagenaffaire. Zolang er geen depositie wordt gemeten, is er geen beleid met breed draagvlak mogelijk. Wat adviseert de RDA de Minister om een herhaling in dit dossier te voorkomen?</p>	<p>Deze vraag is niet door de minister aan de RDA gesteld. Wel is er gevraagd welke instrumenten of kengetallen beschikbaar/buikbaar zijn om dierenwelzijn te meten of monitoren. Daarover heeft de RDA in de zienswijze geadviseerd. Ook pleit de RDA voor een integrale aanpak van de thema's dierenwelzijn, stikstof en klimaat.</p>
18	<p>Waarom de verwarrende term 'natuurlijk gedrag' gebruiken? En hoe om te gaan met aangeleerd gedrag?</p>	<p>Natuurlijk gedrag is inderdaad wel een term die nadere duiding behoeft. Anderzijds is het ook een term die veel mensen aanspreekt, vanuit de gedachte dat een dier in zijn natuurlijke behoeftes moet kunnen voorzien. Gedragsbehoefte is misschien een term die meer concreet is.</p>
19	<p>HOE concreet integreren klimaat, welzijn, biodiversiteit, stikstof, verdienmodellen? Weging van tegenstrijdige aspecten? Hoe tel je appels en peren op?</p>	<p>Deze vraag is tijdens het webinar besproken.</p>
20	<p>Vaak is bestaande stal gemaakt op bepaald houderij systeem, bij evt aanpassen stal zal overheid vergunning aan moeten passen, gaan zij dit doen? Gezien investering veehouder op bestaande omvang veestapel</p>	<p>Antwoord LNV: Als een veehouder de stal aanpast en dit gevolgen heeft voor de emissie, zal de bestaande vergunning moeten worden gewijzigd of moet een nieuwe vergunning worden aangevraagd. Het wijzigen of afgeven van een vergunning is aan het bevoegd gezag. Afhankelijk van om welke vergunning het gaat is dit de gemeente of de provincie.</p>
21	<p>Prima als we deze strengere welzijnsriteria eisen aan onze veehouders, maar -aangezien Nederland een handelsland is- moeten we dit ook eisen van de dierlijke producten die we importeren, om de marktpositie van onze veehouders sterk te houden en een voorbeeld kunnen blijven voor de rest van de wereld. Het is niet eerlijk als in de supermarkten nog steeds goedkope producten uit het buitenland liggen. Hoe adviseren jullie dit aan de minister? Immers hebben we anders over x aantal jaar geen veehouders meer wat ten koste gaat van het welzijn in het buitenland en we geen voorbeeld meer kunnen geven.</p>	<p>Dit is precies de reden dat we als Raad hebben gesteld dat dierwaardige veehouderij niet alleen een opgave is voor veehouders, maar dat een dierwaardige veehouderij iedereen in en om de sector raakt. Dat is inclusief de retail en de consumenten.</p>

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
22	Zijn er landen waarin de dierwaardige veehouderij voorloopt op Nederland? Zo ja, wat doen zij anders dan wij?	Grof genomen zijn Noord- en West-Europa koplopers binnen Europa op gebied van dierenwelzijn, ten opzichte van Zuid- en Oost-Europa. Binnen Noord-West Europa zie je dan weer dat landen die vooral produceren voor de eigen, nationale markt (Zweden, Finland, Zwitserland, Oostenrijk) weer voorop lopen t.o.v. landen die sterk op export van dierlijke producten gericht zijn (en dus ook meestal een intensievere veehouderij hebben).
23	RDA zegt dat er actie en regie nodig is, o.a. op gebied van ruimtelijke ordening. Provincies gaan veel over ruimtelijke ordening én ze spelen een sleutelrol in dossiers zoals stikstof of gebiedsgerichte projecten. Ziet RDA ook een actieve rol van de provincies in het realiseren van dierwaardige veehouderij?	Gezien de (deels) decentralisering van ruimtelijke wet- en regelgeving hebben ook provincies, gemeenten en waterschappen een rol in het realiseren van dierwaardige veehouderij als het gaat om een heroriëntatie op wet- en regelgeving. Laten we vooral dierwaardige veehouderij integraal meenemen in de stikstof- en klimaatdossiers!
24	Wat is jullie mening over de passage in het regeerakkoord hierover? In hoeverre kan dit in de praktijk leiden tot veranderingen in de veehouderij?	Het is een belangrijke cruciale stap dat dierwaardige veehouderij expliciet wordt genoemd in het regeerakkoord als uitgangspunt voor duurzame veehouderij. Daarmee wordt een duidelijk ambitie uitgesproken om tot concrete veranderingen te komen.
25	Veroorzaakt het voortdurend vragen van veranderingen aan de veehouders ervoor dat boeren hier stoppen en dat we voor de producten afhankelijk worden van slechte productieomstandigheden buiten Europa.	Antwoord LNV: Een groot deel van de Nederlandse veehouders levert producten voor de export. Dat boeren stoppen, betekent niet automatisch dat de import van buiten Europa toeneemt. N.a.v. het coalitieakkoord zullen afspraken worden gemaakt over een niet-vrijblijvende bijdrage van o.a. verwerkende partijen en de retail om te zorgen dat de Nederlandse boeren een eerlijke prijs krijgen voor hun product.
26	De meeste provincies zijn nu al druk bezig met het opzetten van een gebiedsgerichte aanpak in het kader van stikstof. Hebben we nog voldoende tijd om de aanbevelingen voor dierwaardige veehouderij daarin mee te nemen? En hoe dierwaardig zijn dichte stallen met luchtwassers bijvoorbeeld? Als we puur naar dierwaardigheid kijken heeft een potstal de voorkeur, maar daarmee neemt de stikstofuitstoot wel toe!	Antwoord LNV: Provincies moeten halverwege 2023 gebiedsplannen aanleveren om invulling te geven aan de doelen voor stikstofreductie, waarbij ook rekening gehouden moet worden met de internationale doelstellingen op het gebied van waterkwaliteit en klimaat. Een onderdeel van die plannen zal de investering in nieuwe stalsystemen zijn, waarmee emissies gereduceerd kunnen worden. De investeringen in nieuwe stalsystemen zullen langere tijd in beslag nemen, waarbij de ontwikkeling van nieuwe systemen met betere uitkomsten voor dierenwelzijn en een integrale reductie van emissies gestimuleerd blijft worden. Bij het stellen van normen aan stalsystemen moet een afweging gemaakt worden tussen alle maatschappelijke doelen op het gebied van onder andere dierenwelzijn, milieubelasting en technische en economische haalbaarheid.
27	Is er ook een eerste blauwdruk van een concrete invulling per diersoort, te realiseren in de komende 10 jaar? Want op basis van de principes kun je nog heel veel kanten op en prioriteiten stellen.	Die blauwdrukken per diersoort zijn er nog niet, maar dat is zeker een goede suggestie. Dit zou opgepakt kunnen worden bij het uitwerken van het convenant. Binnen de EU zie je ook dat er momenteel werkgroepen gevormd worden om over stappen op het gebied van dierenwelzijn per diersoort te praten.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
28	Het verzekerd zijn van zorg kan soms botsen met de opdracht om minder antibiotica te gebruiken - hoe wegen jullie dat?	Dat is een heel goed punt. Wij zijn er voorstander van dat antibiotica curatief wordt ingezet, waar dat door de dierenarts wordt geadviseerd. De druk om antibioticagebruik te minderen mag niet leiden tot gezondheidsproblemen bij dieren.
29	Niemand is tegen dierwelzijn, iedereen is hiervoor, ook dierhouders. Er wordt vaak gezegd dat er maatschappelijke druk is om dierwelzijn te verbeteren, maar deze maatschappelijke druk wordt niet omgezet in het kopen van dierlijke producten met een beter dierwelzijn. Hoe denken de deskundigen hier concreet mee aan de slag te gaan? Gaat de retail hierin eindelijk verantwoordelijkheid krijgen? Wat is de rol van de retail als de vraag naar welzijnsvriendelijk vlees er niet is?	<p>Antwoord Dierenbescherming: In het recente rapport 'Staat van Landbouw en Voedsel', van de WER, staat vanaf pagina 65 beschreven hoe de 'verdiervriendelijking' van het aanbod in de retail de afgelopen 12 jaar is gebeurd. De essentie is dat de rol van de retailers leidend is geweest en dat de rol van de consument niet is aangetoond. Toch is ca 100% van het varkensvlees in de retail BLk, en wordt 1 ster pluimveevlees per 2023 de retail norm. Eieren zitten al op ca 80%.</p> <p>https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/01/20/bijlage-bij-kamerbrief-aanbieding-rapportage-staat-van-landbouw-en-voedsel</p> <p>Daarnaast staat in het regeerakkoord dat er een niet vrijblijvende rol is weggelegd voor financiers en supermarkten: 'Samen met ketenpartijen en de Autoriteit Consument en Markt maakt de overheid bindende afspraken om de positie van de boer in de keten te versterken. We verwachten een niet-vrijblijvende bijdrage van banken, toeleveranciers, de verwerkende industrie en de retail. Waar nodig worden afspraken juridisch geborgd. Van supermarkten verwachten we transparantie over de wijze waarop hun gehele assortiment aantoonbaar duurzaam en diervriendelijk wordt, inclusief duurzaam inkoopgedrag en een eerlijke prijs voor boeren. We onderzoeken op welke wijze een bijdrage van de consument aan de verduurzaming van de landbouw vormgegeven zou kunnen worden.'</p>
30	Hoe kan het 1e principe "Erkenning intrinsieke waarde en integriteit" gewaarborgd worden in een systeem dat per definitie economisch draait op het doden en consumeren van dieren, en daarmee dus in eerste instantie uitgaat van de instrumentele(!) waarde van dieren? Gaat dat niet per definitie in tegen de intrinsieke waarde van dieren?	We gaan er hier van uit dat je dieren ook kunt houden op een manier die recht doet aan hun intrinsieke waarde en hun integriteit. Uiteraard hoort bij elke vorm van veehouderij het uitgangspunt dat je dieren mag houden voor de voedselproductie. Het 1e principe zou ook aanleiding kunnen zijn om na te denken over een kleinere veehouderijsector, die meer is gericht op toegevoegde en kwaliteit.
31	Hoe zit het met diertransporten?	Als bedoeld is of hier ook de 6 principes van toepassing zijn, dan is het antwoord ja.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
32	<p>De minister vroeg de RDA wat verstaan kon worden onder ~dierwaardig. In de zienswijze wordt dit concept niet veel verder uitgewerkt dan het ervaren van een positief welzijn. De RDA is zelf gekomen met de term 'dierwaardige veehouderij'.</p> <p>In Zwitserland wordt bewust niet gesproken van een 'dierwaardige veehouderij' omdat erkend wordt dat de veehouderij niet bestaat zonder inbreuk te maken op de waardigheid van dieren (denk aan insemineren domesticatie en het doden van het dier) maar wordt gesproken in termen van inbreuk op de waardigheid van dieren - die onder sommige voorwaarden wordt toegelaten.</p> <p>Toch spreekt de RDA van een ~dierwaardige veehouderij"" wat sterk doet denken aan de vermeende oxymorons 'diervriendelijk vlees' of 'humane slacht'.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bent u het eens dat een 'dierwaardige veehouderij' een oxymoron is en dat veehouderij niet bestaat zonder inbreuk te maken op de waardigheid van dieren? - vind u het dieren waardig dat ze door mensen geïnsemineerd gedomesticeerd en gedood worden (op jeugdige leeftijd)? Zijn deze handelingen mogelijk zonder inbreuk te maken op de integriteit van het dier? - Waarom heeft RDA gekozen voor deze woorden Erkenning van intrinsieke waarde van het dier.	<p>We gaan er hier van uit dat je dieren ook kunt houden op een manier die recht doet aan hun intrinsieke waarde en hun integriteit. Uiteraard hoort bij elke vorm van veehouderij het uitgangspunt dat je dieren mag houden voor de voedselproductie. Het 1e principe zou ook aanleiding kunnen zijn om na te denken over een kleinere veehouderijsector, die meer is gericht op toegevoegde en kwaliteit.</p>
33	<p>Speelt onder deze discussie een ander probleem: boeren hebben land welke we nodig zijn voor het bouwen van woningen.</p>	<p>De context van deze vraag is niet duidelijk. Het lijkt in ieder geval geen vraag die de RDA kan beantwoorden.</p>
34	<p>Middels landbouwhuisdieren wordt er voedsel gemaakt. Dierlijk producten zijn gezond voor ons lichaam. Ik mis de dimensie voedselveiligheid bij het toetsen van de verschillende systemen.</p>	<p>De dimensie voedselveiligheid hoort zeker bij de integrale afweging die wij als RDA voorstaan in de zienswijze. Tegelijkertijd zien we op het vlak van voedselveiligheid momenteel niet de grootste uitdagingen liggen.</p>
35	<p>Goede uitgangspunten, dat betekent o.a. dat je meer overdekte ruimte of andere ruimte nodig hebt.</p> <p>Maar dan wordt je weer gezien als Mega stal enz. en dat wil men ook weer niet.</p> <p>Dus ook dit beleid zal mee moeten veranderen. Wordt hier ruimte gecreëerd in de nieuwe omgevingswet?</p>	<p>De context van deze vraag ontbreekt waardoor dit niet zinvol te beantwoorden is.</p>

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
36	Kan het niet helpen om dit rapport af te stemmen met de 'Vught groep', (aanvankelijk de ministers van wat meer vooruitstrevende landen Duitsland, Denemarken, Nederland) en zou deze groep niet kunnen helpen om aansluiting te zoeken bij de Europese context. Dit om te voorkomen dat een scheve marktverhouding ontstaat.	Antwoord LNV: In een position paper van de Vughtgroep (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/07/15/position-paper-on-a-new-eu-legislative-frame-for-animal-welfare) dat aan Brussel is gestuurd als input voor de herziening van de EU-dierenwelzijnsregelgeving die de Europese Commissie momenteel uitvoert, is opgenomen dat dieren een intrinsieke waarde hebben en dat hiermee rekening moet worden gehouden bij het opstellen van voorstellen voor geactualiseerde of nieuwe dierenwelzijnswetgeving. Een eerdere suggestie binnen de Vughtgroep om ook de 5 'voorzieningen/principes' – goede voeding, goede omgeving, goede gezondheid, passende gedragsmogelijkheden en positieve emotionele ervaringen – te integreren in de EU-dierenwelzijnsregelgeving, is toen niet opgenomen in het uiteindelijke paper. Nederland zelf heeft de Europese Commissie wel de suggestie gedaan bij de openbare publieke consultatie over de herziening van de EU-dierenwelzijnsregelgeving, om de hierboven genoemde principes op te nemen als basisconcept van dierenwelzijn, in plaats van de huidig gehanteerde '5 vrijheden'.
37	Komt er een individueel advies per bedrijf of een gesteld kader?	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.
38	Wordt er in het geheel ook overleg gepleegd met de diverse brancheorganisatie's bv vSKBN, veehouders etc??	Antwoord LNV: In het coalitieakkoord is een passage opgenomen die stelt dat het kabinet deze periode het initiatief zal nemen voor een convenant over de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij. Binnen deze context zal met veel stakeholders overleg worden gepleegd, waaronder vermoedelijk ook met brancheorganisaties.
39	Denken de leden van de RDA en ook de andere gesprekspartners dat het mogelijk is om binnen de bestaande NL'se type stalsystemen een dierwaardige veehouderij te realiseren?	Deze vraag is niet algemeen te beantwoorden voor "de" Nederlandse stalsystemen. Daarom heeft de RDA in de zienswijze onderscheid gemaakt naar verschillende uitgangssituaties: sommige veehouderijssystemen zijn al (bijna) dierwaardig, andere kunnen dat worden na aanpassing en sommige zijn niet aan te passen (te grote investering) en vragen volledige nieuwbouw.
40	Heeft de Dierenbescherming plannen om een stap verder te gaan? Bijvoorbeeld verder dan het beter leven sterrensysteem?	Antwoord Dierenbescherming: De Dierenbescherming heeft de visie op een diergerichte duurzame veehouderij opgeschreven in het Deltaplan Veehouderij (https://www.deltaplanveehouderij.nl/). Daarin staan vier hoofdlijnen benoemd voor dieren, boeren, burgers en milieu. Het bereik van Beter Leven keurmerk in de supermarkten zit nu nog met name op 1 ster niveau. Het ontwikkelperspectief richting 3 sterren staat dus nog open om de norm te worden. Ook de foodservices (horeca, catering) moeten nog slagen maken voor meer dierenwelzijn. Het meeste aanbod heeft geen dierenwelzijnskeurmerk.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
41	Vraag aan RDA: betekent een omschakeling naar biologische veehouderij in uw visie per definitie een vooruitgang voor de dierwaardige veehouderij?	Biologische veehouderij voldoet in veel opzichten aan de 6 principes voor dierwaardige veehouderij en is op het gebied van dierenwelzijn een vooruitgang ten opzichte van gangbare veehouderij. Biologische veehouderij is echter niet per definitie synoniem aan dierwaardige veehouderij. Ook bestaan hier conflicten tussen verschillende doelen (bv. het kunnen uitvoeren van natuurlijk gedrag versus het zorgen voor een goede gezondheid) waarop de RDA ook in de zienswijze is ingegaan.
42	Misschien dat het nu het moment is om een keer het pionnetje voldoende vooruit te zetten om zo een meer duurzaam model te krijgen opdat de boeren niet steeds opnieuw moeten aanpassen en inleveren	Dit kunnen we alleen maar beamen.
43	Concessies zijn geen vanzelfsprekend uitgangspunt. Het is niet vanzelfsprekend dat welzijn en Klimaat tegenstrijdig zijn! Het is tijd dat we gaan kijken in gezamenlijkheid en daarin zoeken naar wat nodig is. Blijkt dat die tegenstrijdigheden zitten in hoe we het nu doen, zegt niks over hoe het zou kunnen.	Dit klopt helemaal.
44	Moeten wij niet het aantal dieren dat wij houden kritisch bekijken? Een duidelijke reductie in aantallen zal vele ambities ten goede komen.	Het beleid is gericht op het behalen van de (Europese) doelen en ambities. Een krimp van het aantal dieren is daarbij geen doel op zich maar kan wel een resultante zijn van diverse ontwikkelingen. In de gebiedsgerichte aanpak op gebied van stikstof, water, klimaat en biodiversiteit is beleid gericht op het perspectief van boeren die willen blijven, en op boeren die willen stoppen. Er zijn financiële middelen beschikbaar voor opkoop en beëindiging. Dat zal leiden tot een vermindering van het aantal dieren in de Nederlandse veehouderij.
45	Het lijkt erop alsof het nooit genoeg is wordt er gezegd. Er is ook al veel gedaan in het werkveld. Hoe ga je dit spiegelen aan de zienswijze.	Wij hopen dat de zes principes als richtinggevend gezien worden. De zienswijze biedt een basis voor alle betrokkenen om in gesprek te gaan en te bespreken welke stappen al gezet zijn en welke er in de toekomst wellicht mogelijk zijn.
46	Hoe gaan we om met bijvoorbeeld kalverhouderij/geitenhouderij? Wij als boer willen ze zeker wel op stro houden maar er zijn geen emissiearme systemen die hieraan voldoen. We zitten in brabant met een deadline van 2024, hoe moeten wij dit doen? Geef ons aub handvaten hoe we dit moeten doen	Dit is een voorbeeld hoe de verschillende soorten beleid voor stikstof, klimaat en dierenwelzijn strijdig kunnen zijn (of lijken). Daarom pleit de RDA ook voor een integrale aanpak.
47	Hoe wordt er gekeken naar de rol van slachthuizen in een dierwaardige veehouderij?	De rol van slachthuizen is niet specifiek in deze zienswijze behandeld. Vanzelfsprekend dienen ook daar de 6 principes voor dierwaardige veehouderij te worden gehanteerd en zullen slachthuizen daarom bij het vervolg worden betrokken.
48	Wat voor advies zouden jullie geven aan boeren die op het punt staan een grote investering te doen, bijvoorbeeld een nieuw stal systeem?	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
49	Zou de overheid GLB-subsidies niet alleen moeten inzetten voor het ondersteunen van bovenwettelijke productie volgens de principes van dierwaardige veehouderij?	Antwoord LNV: Ten algemene kan subsidie, dus ook binnen het GLB, alleen ontvangen worden voor bovenwettelijke activiteiten. In het Nationaal Strategisch Plan van de nieuwe GLB-periode, wordt dierenwelzijn integraal opgenomen, door te borgen dat GLB-interventies geen voorziene negatieve uitwerking op dierenwelzijn hebben en indien mogelijk bijdragen aan dierenwelzijn. Indien een interventie betrekking heeft op de veehouderij, zal dierenwelzijn worden meegewogen. Daarbij is aangegeven dat dierenwelzijn in ieder geval inhoudt het borgen van goede voeding, goede omgeving, goede gezondheid, natuurlijk gedrag, positieve emotionele toestand (Five Domains model, Mellor, 2016) en de intrinsieke waarde en integriteit van het dier. Dat komt overeen met de 6 leidende principes in de zienswijze van de RDA.
50	Wordt de relatie mens dier en hoe we daar tegenaan kijken de grootste verandering in de veehouderij? Is dit ook afhankelijk van ons welvaartsniveau?	Ja, wij denken dat de relatie mens dier zich steeds meer ontwikkelt richting partnerschap. Daarmee zal er steeds kritischer gekeken worden naar de veehouderij. Deels is dit afhankelijk van welvaartsniveau, maar elders in de wereld zien we ook stappen in deze richting.
51	Misschien zit in de opmerking van Linda wel een punt waar juist verandering nodig is. Nu worden stallen gebouwd die 20-30 jaar mee moeten kunnen. Dat is "oud denken", er zou flexibeler gebouwd moeten worden zodat niet alles letterlijk voor 30 jaar in beton gegoten is.	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.
52	Als we het effect van maatregelen willen weten en willen kunnen meten, weten we dan wat nu wat de stand van zaken is op dit gebied in elke sector? Is er een nulmeting?	Dat is een goed punt. Welzijnsmonitoring is op dit moment in de praktijk nog weinig gestandaardiseerd. Op dit moment zouden waarschijnlijk data vanuit de slachterij en routinematig verzamelde bedrijfsdata zich hier het best voor lenen.
53	De burger wil en gaat er niet voor betalen. Als het Nederlandse product te duur wordt, gaan de groot grutters producten importeren	Antwoord POV: Helaas is dat een feit en daar ligt ook een taak voor ketenverantwoordelijkheid. NGO's en BLK zouden daarom Nederlandse producten meer moeten aanmoedigen zoals men ook ziet in Frankrijk.
54	Vraag aan Hugo: wordt een toekomstbestendige, duurzame veehouderij door LNV al gelinkt aan de eiwittransitie door en dat de transitie naar meer plantaardige eiwitten letterlijk zorgt voor meer ruimte om nieuwe veehouderijsystemen te ontwikkelen?	Antwoord LNV: De relatie met de ruimte om nieuwe veehouderijsystemen te ontwikkelen hangt van veel factoren af. Dit hangt om te beginnen af van beperkingen vanuit de milieugebruiksruimte (denk aan stikstof en klimaat). Wat het effect hierop is van consumptie van meer plantaardige eiwitten is onder andere door de internationale context (een groot deel van de consumptie importeren we, een groot deel van de productie in Nederland gaat naar het buitenland), niet op voorhand te zeggen.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
55	Zijn de centrale randvoorwaarden niet: - Regie vanuit de overheid - Samenwerking - Faciliteren door middelen om de omschakeling te realiseren (en ook het beeindigen van financiering van niet duurzame modellen). Voor dat laatst moet er dus ook een lijn gelegd worden met de grote financierders van deze wereld zoals de pensioenfondsen.	Antwoord LNV: In het coalitieakkoord is een passage opgenomen die stelt dat het kabinet deze periode het initiatief zal nemen voor een convenant over de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij, om afspraken te maken over tijdshorizon, instrumentarium en financiële ondersteuning. De elementen die in de vraag genoemd worden, zullen hierbij dan ook een rol spelen. Betrokkenheid van financiële instellingen is een mogelijkheid. Wie precies betrokken zullen zijn bij het convenant, zal de komende tijd worden gezien.
56	Varkensvlees nodig voor een gezonde voeding? Wat een baarljke onzin...	Antwoord POV: Varkensvlees is rijk aan de vitamines B1 en B6 en bron van vitamine B12 en het mineraal zink. Daarnaast levert het vitamine B2 en de mineralen ijzer, fosfor en selenium. Varkenslever is bovendien rijk aan vitamine A. Varkensvlees bevat van nature eiwit en vet en geen koolhydraten. Onbewerkt mager varkensvlees staat in de Schijf van Vijf samen met mager vlees van andere dieren, vis, peulvruchten, ei en noten. In de Schijf van Vijf staan: varkenshaas, haaskarbonades, magere varkenslappen, varkensfiletlapjes en hamlap. Varkens zijn dol op de grote hoeveelheden reststromen uit de levensmiddelenindustrie en helpen mee om voedselverspilling te verminderen. Varkensboeren werken aan de productie van groene stroom en dragen bij aan de Nederlandse economie. Naast de ham die jij op je brood doet, wordt er nog veel meer van een varken gemaakt. Voorbeelden zijn kauwgom, bio-diesel, cosmetica, medicijnen, conditioner, sigaretten en behanglijm.
57	Varkensvlees wordt door Mw. Verriet aangemerkt "als onderdeel van een gezond voedingspatroon" □. Dat is natuurlijk dikke kul. Kan ze haar statement uitleggen?	Antwoord POV: zie antwoord bij vorige vraag.
58	Linda : de nieuwe stallen die de boeren willen bouwen voldoen denk ik niet aan een echt dierwaardige veehouderij.	Antwoord POV: waar is dit feit op gebaseerd? Daarnaast is in het webinar aangegeven dat wanneer je vol inzet voor het ene, het gevolgen heeft voor het ander. Bijvoorbeeld alle varkens in de wei, brengt meer emissie en geur met zich mee. Ook meer risico op gezondheidseffecten.
59	Stikstof, milieu, export, dat overschrijdt landsgrenzen. Is er niet minimaal een Europees beleid nodig? Dat biedt meer mogelijkheden voor vitale businessmodellen.	Antwoord LNV: De meeste milieudoelen, zoals doelen op het gebied van stikstof, klimaat en water, zijn Europese/internationale doelen. Alle lidstaten moeten beleid voeren om deze doelen te bereiken. Om duurzamere producten goed te kunnen verwaarden, is goed onderbouwde en transparante informatie nodig over het niveau van duurzaamheid van producten. Hier wordt aan gewerkt op EU-niveau (https://ec.europa.eu/environment/eussd/smgp/initiative_on_green_claims.htm), binnen de context van het Nederlandse Klimaatakkoord, en in verkennende gesprekken met EU-lidstaten om ons heen.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
60	Hoe denken jullie de Europese markt (lees boeren) te beschermen tegen goedkope buitenlandse producten met minder dierenwelzijn, nu gebeurt dit niet	Antwoord LNV: De Europese Commissie heeft, in het kader van handelsakkoorden, recent een hoofdstuk over Sustainable Food Systems opgesteld. Hierin is ook een artikel opgenomen over samenwerking op het gebied van dierenwelzijn. Het hoofdstuk wordt door de Europese Commissie ingebracht in een aantal lopende onderhandelingen. Nederland steunt dit hoofdstuk. Nederland probeert via de EU in associatie- en handelsakkoorden een artikel te laten opnemen over onder andere samenwerking inzake dierenwelzijn. Afhankelijk van de ingeschatte mogelijkheden per land zetten we in op afspraken tot het in lijn brengen van dierenwelzijnsstandaarden van derde landen met die van de EU. Ook is inzet in de EU dat verlagingen van invoertarieven of verruiming van markttoegang via tariefcontingenten voor ontwikkelde landen en opkomende economieën, voor de producten eieren & ei producten, varkensvlees en pluimvee-(kippen-)vlees, voorwaardelijk worden gemaakt aan het voldoen aan de EU-normen voor dierenwelzijn of gelijkwaardig (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/09/04/kamerbrief). Verder kijken we uit naar de resultaten van onderzoek van de Commissie naar de motivering en juridische haalbaarheid (waaronder de conformiteit met WTO-regels) van het toepassen op geïmporteerde producten van EU gezondheids- en milieu productiestandaarden (inclusief standaarden voor dierenwelzijn, processen en productiemethoden). Dit onderzoek verschijnt naar verwachting in juni, er loopt nu een consultatie (https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13371-Invoer-van-landbouw-en-voedingsproducten-met-toepassing-van-de-gezondheids-en-milieunormen-van-de-EU-verslag-_-nl).
61	Flexibele stallen met een groei en krimp ruimte kunnen duurzaam. Zijn deze Concepten bekend? In andere landen misschien?	Ja, meer flexibiliteit in bouw zou een goede ontwikkeling zijn. Er zijn ons op dit moment geen voorbeelden bekend die hier echt voluit op inzetten. Wel voorbeelden waarbij afdelingen makkelijker aan te passen zijn.
62	Ook financieringsinstellingen/banken stellen eisen. Dus nog een zorgpunt extra.	Inderdaad. Daarom pleiten we ook voor het betrekken van alle stakeholders (dus inclusief financiële instellingen) bij de implementatie van dierwaardige veehouderij.
63	Waarom dieren binnen houden? Buiten is beter?	Buitenuitloop of weidegang kent zeker voordelen voor het dier, maar ook risico's en/of nadelen (afhankelijk van de diersoort). Voor elke diersoort moet de afweging worden gemaakt tussen de zes afzonderlijke principes om tot de optimale oplossing te komen.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
64	Hoe kijkt U naar de menswaardigheid van de boer?	Een dierwaardige veehouderij draagt bij aan een menswaardige veehouderij in termen van het doen van zinvol werk en waardering voor het werk als veehouder: zowel wat betreft bestaanszekerheid (gezond verdienmodel) als op verantwoorde wijze zorgen voor het dier en daarmee bijdragen aan de vraag naar voedsel vanuit de samenleving.
65	Opmerking: Voor ontwikkelingen van bouwblokken op melkveebedrijven die voor een belangrijk deel gericht zijn op dierwaardige veehouderij (betere huisvesting en voeding, implementeren van weidegang) geldt hetzelfde wat Linda Verriet aangeeft voor nieuwbouw van stallen: gemeenten hebben weinig inzicht. Werkt belemmerend!	Antwoord POV: wetgeving staat in meerdere gevallen loodrecht op elkaar.
66	In hoeverre staat iedereen, en met name de veehouderij sector zelf, achter het idee dat we moeten zorgen voor positief welzijn? Dat de gehouden omgeving mogelijkheden biedt om plezier en positieve ervaringen en emoties te hebben voor het dier?	Antwoord POV: de vraag is of dat er nu niet is en wanneer wij als mensen interpreteren dat het er wel is of worden die normen steeds opgeschoven net zoals het welzijn voor mensen? (1 tv in huis is lang niet genoeg en kinderen hebben ieder hun eigen kamer). Belangrijkste punt heeft Linda benoemd in het webinar; wanneer de markt en de keten vraagt, staat de veehouder hier volledig positief tegenover. Uiteindelijk moet deze iets verdienen en willen we allemaal betaalbaar voedsel. Het gaat niet om bedragen van 100 euro investering maar van heel wat meer 0-len. Uit andere diervriendelijke concepten blijkt er nog steeds weinig groei te zijn. Daarnaast ondanks dat wanneer je volledig focust op dierwelzijn, dit weer negatieve effecten kan hebben op andere onderwerpen (emissie, geur, risico dierziekte, ...). Wie betaalt, die bepaalt.
67	Stallen zijn (vaak letterlijk) in beton gegoten, marges in de veehouderij dun dus word gebouwd voor minimaal 20-30jr. Hoe kan men flexibel bouwen? Is de oplossing niet doelen vastzetten voor levensduur stal? Opplussen van eisen en verder uithollen verdienmodel boer duwt productie naar het buitenland waar helemaal geen eisen op gebied van dierwelzijn en milieu zijn dus per definitie minder als hoe wij hier produceren	Deze vraag is tijdens het webinar besproken.
68	Prof Rodenburg noemt veel verschillende partijen die betrokken zijn en worden bij overleg en besluitvorming, behalve de mensen die verantwoordelijk zijn voor de verzorging, voeding en verpleging van het dier: de boer en de boerin. Waarom? De achtergrond van mijn vraag is: voor een duurzame veehouderij is draagvlak nodig. Breed maatschappelijk draagvlak. Voor nu maar nog veel belangrijker: voor de dag van morgen en voor een gezond toekomstperspectief waar de jonge boer en boerin enthousiast van worden en energie uit halen. Betrek ze daarom bij de besluitvorming!!	Het was zeker niet zijn bedoeling om de boer en de boerin buiten beeld te laten. Zij zijn uiteraard essentieel bij deze transitie en moeten van het begin af aan betrokken worden. Helemaal eens met vraag en opmerking.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
69	Kan het zo zijn dat dieren elkaar niet altijd aardig vinden en het gevecht aan te gaan?	Ja, dat kan en dat kan ook geen kwaad als het kortstondig is en nodig om de rangen vast te stellen (denk aan mengen van varkens). Als agressie voortduurt onder stabiele omstandigheden kan het leiden tot welzijnsproblemen bij de slachtoffers.
70	Waarom staat er op de achtergrond een foto van een melkkoe met hoorns en haar kalf buiten in de weide? Erkent u dat dit dus een juiste invulling is van een Dierwaardige veehouderij? Of staat het alleen gezellig?	Het kalf bij de koe houden, weidegang en dieren niet meer onthoornen zijn aspecten van dierwaardige veehouderij. In die zin was de foto een passende illustratie.
71	Dan moet je ze genoeg afleiding bieden als je lange staarten wilt en niet zo klein ophokken	Antwoord POV: was het maar zo simpel, dan hadden morgen alle varkens een lange staart. Lees het laatste rapport over staartbijten van de WUR.
72	Een omwenteling vraagt ook om een nieuwe ketenstructuur, waarin risico's anders zijn verdeeld. Worden er ook vragen gesteld aan de verschillende ketenspelers? Wat achtergrond: De wens is niet geheel nieuw wel wordt nu het moment gevoeld om echte stappen te nemen. Er worden verschillende obstakels genoemd die herkenbaar zijn. Linda benoemt terecht obstakels op het boerenbedrijf. Niet voor niets wordt het boerenbedrijf door Ron Methorst ook de "decision taking unit" genoemd.	Dit is precies de reden dat we als Raad hebben gesteld dat dierwaardige veehouderij niet alleen een opgave is voor veehouders maar dat een dierwaardige veehouderij iedereen in en om de sector/keten raakt. Dat is inclusief de retail en de consumenten. Dit is inderdaad niet nieuw maar de urgentie wordt breder beleefd en de tijd lijkt er steeds rijper voor te worden. Tijd om niet meer alleen naar de obstakels te blijven kijken, maar juist verder te gaan met wat wel mogelijk is.
73	Geeft het ministerie en de minister dit plan de tijd om te landen en te aarden? Kortom de PvdD heeft niet voor niets een amendement ingediend en verwacht wellicht een redelijk snelle oplossing.	Antwoord LNV: De aanpak dierwaardige veehouderij van het kabinet zal erop gericht zijn zowel een perspectief voor de lange termijn te schetsen, als concrete stappen richting dierwaardigheid voor de komende jaren te identificeren. Een versnelling richting een dierwaardige veehouderij is noodzakelijk. Tegelijkertijd hebben veehouders tijd nodig om hun bedrijf aan te passen aan nieuwe afspraken en regels.
74	Heeft iedere Nederlander elke dag vlees nodig? We kunnen ook minder en beter eten.	Antwoord POV: ook groeit de wereldbevolking. Bijvoorbeeld een kip legt 1 ei per dag. Wanneer je 1 ei per dag consumeert (in je brood, koek, cake, shampoo, ...) en er zijn 17 miljoen Nederlanders, dan heb je 17 miljoen kippen nodig. Dus de minderconsumptie van vlees wordt gecompenseerd met de groei van het aantal mensen; met name in China, Rusland, Brazilië zal de vraag naar dierlijke eiwitten alleen maar toenemen. Dierenwelzijn stopt niet bij de grens van Nederland.
75	Wat nu? Biologische veeteelt is een niche markt????? Bah !	Antwoord POV: marktaandeel biologisch varkensvlees van rond de 1% al vele jaren. Biologische sector is markt gestuurd; bij meer vraag worden er ook meer boeren toegelaten.
76	POV: ben je ook voor kwaliteit boven kwantiteit? Dus misschien wel minder vleesconsumptie stimuleren?	Antwoord POV: zie antwoord op vraag 75
77	Kipster-eieren zijn echt een stuk duurder. Ik zou graag meer willen horen hierover, over de keuze van de consument. En ook voorlichting daarover aan de consument.	Over de rol van de consument (en de retail) is bij de bovenstaande antwoorden al het nodige gezegd.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Nr	Vraag	Antwoord
78	Waarom zou genetische modificatie dierenwelzijn benadelen? Als ik resistentie tegen ziektes inbreng werkt dat toch positief?	Genetische modificatie werd gegeven als voorbeeld van een inbreuk op de integriteit van het dier. Als je via genetische aanpassing de aard van het dier sterk verandert, pleeg je inbreuk op de integriteit (bijvoorbeeld: dieren die een zeer laag activiteitsniveau vertonen in vergelijking tot ongemodificeerde soortgenoten).